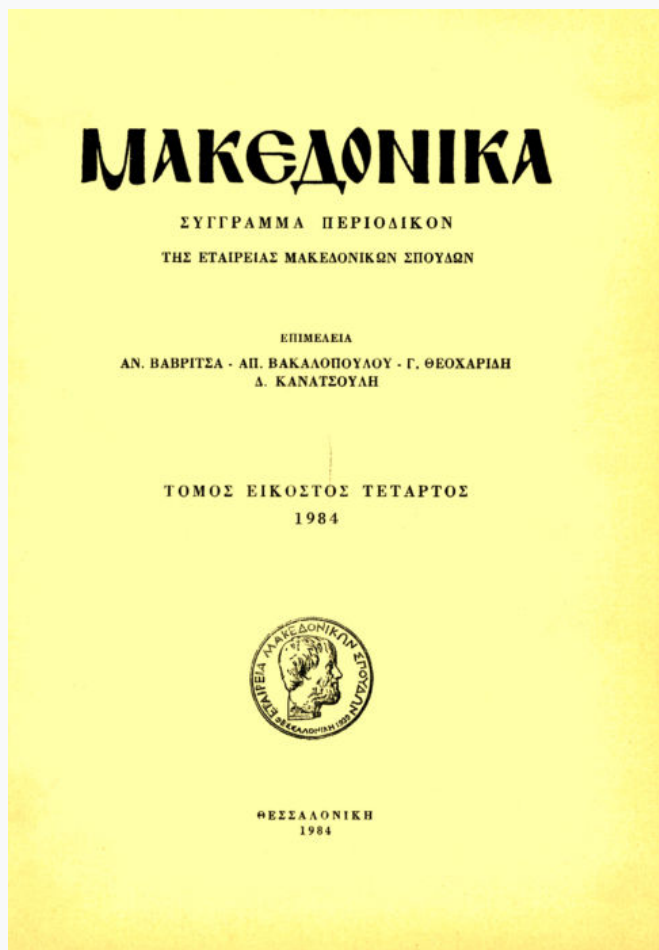

Μακεδονικά

Τόμ. 24, Αρ. 1 (1984)

Actes de Saint-Pantéléémon. Edition diplomatique
par Paul Lemerle-Gilbert Dagron-Sima Circovic

Γ. Ι. Θεοχαρίδης

doi: [10.12681/makedonika.275](https://doi.org/10.12681/makedonika.275)

Copyright © 2014, Γ. Ι. Θεοχαρίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Θεοχαρίδης Γ. Ι. (1984). Actes de Saint-Pantéléémon. Edition diplomatique par Paul Lemerle-Gilbert Dagron-Sima Circovic. *Μακεδονικά*, 24(1), 309–314. <https://doi.org/10.12681/makedonika.275>

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Actes de Saint-Pantéléémon. Edition diplomatique par Paul Lemerle-Gilbert Dagron-Sima Circović. I, Texte. II, Album. Paris (VIe) (Lethielleux) 1982. (Archives de l'Athos XII).

I. Texte

Μετά σύντομα προλεγόμενα από τὸν κύριο ἐκδότη, καθηγητὴ Paul Lemerle, καὶ πίνακα συντομογραφιῶν τῶν πηγῶν καὶ τῆς βιβλιογραφίας ποὺ χρησιμοποιήθηκαν γιὰ τὴν ἐκδόση, ἀκολουθεῖ εἰσαγωγικὴς (Introduction) ἡ ἱστορία τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος (Chronologie de Saint-Pantéléémon des origines à 1500) (σελ. 3-17). Εἰς αὐτὴν διακρίνονται δύο μέρη: I. Μέχρι τῆς συγχωνεύσεως τοῦ 1169 (σελ. 3-9), II. Μετὰ τὴν συγχώνευσιν τοῦ 1169 (σελ. 9-17).

I. Τρία μοναστηριακὰ κτίσματα ὑπάρχουν στὴν ἱστορία τῆς σημερινῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ποὺ εἶναι γνωστὴ ὡς Ρωσικόν.

A. Ἡ Μονὴ τῆς Θεοτόκου, ἡ λεγόμενη τοῦ Ξυλουργοῦ. Αὐτὴ μισοερείπωθηκε κατὰ τὸ β' μισό τοῦ 12ου αἰ., δὲν ἐγκαταλείφθηκε ὅμως ἐντελῶς καὶ βρισκόταν στὴ θέση, ὅπου σήμερα εἶναι ἡ Σκήτη Μπογοκρόνιτσα στὴ ΒΑ πλευρὰ τῆς χερσονήσου τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ σὲ ἀπόστασιν μῆδς ὥρας ἀπὸ τὴ σημερινὴ Μονὴ τοῦ Παντοκράτορος.

B. Ἡ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, ἡ λεγόμενη τοῦ Θεσσαλονικέως ἡ τῶν Θεσσαλονικέων. Αὐτὴ παραχωρήθηκε τὸ 1169 στὴ Μονὴ τοῦ Ξυλουργοῦ καὶ εἶναι τὸ σημερινὸ Παλαιομονάστηρο ΒΑ τοῦ σημερινοῦ Ρωσικοῦ καὶ στὴ μέση τοῦ δρόμου ἀπὸ Ρωσικὸ στὶς Καρυές.

Γ. Ἡ σημερινὴ Μονὴ Ἁγίου Παντελεήμονος, γνωστὴ ὡς Ρωσικόν, στὴν παραλία καὶ στὴ θέση καλίου ἀρσανά τῆς Μονῆς τοῦ Θεσσαλονικέως (ὑπάρχει ἐκεῖ σήμερα ἀκόμα πύργος ποὺ λέγεται τοῦ Θεσσαλονικέως), κτίσθηκε ἀπὸ τὸ 1760 κ.έ. μὲ δωρεὰ τοῦ Σκαρλάτου Καλλιμάχου (λεγόταν καὶ Μονὴ Καλλιμαχηδῶν) καὶ πλουτίσθηκε ἀπὸ τὴ Ρωσία στὶς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰ.

A

Ἡ Μονὴ τῆς Θεοτόκου τοῦ Ξυλουργοῦ ἀναφέρεται γιὰ πρώτη φορὰ τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1016 ὡς Μονὴ τοῦ Ρῶς (Λαύρα 1^a No 19, στ. 37). Ρῶς εἶναι, πολὺ πιθανόν, ὁ πρὸ τοῦ 1016 πρῶτος ἰδρυτὴς τῆς. Ἐκτοτε ὅμως σὲ σειρά ἐγγράφων, δπως τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1030 (Παντελ. No 1, στ. 10-11), τὸν Μάιο τοῦ 1048 (Παντελ. No 4, στ. 4-5) καὶ τὸν Νοέμβριο τοῦ 1070 (Παντελ. No 6, στ. 1, 7, 14, 22) ἀναφέρεται ὡς Μονὴ τῆς Θεοτόκου τοῦ Ξυλουργοῦ, χωρὶς νὰ φαίνεται ὅτι ἡ Μονὴ εἶναι ρωσικὴ ἢ ὅτι ἔχει μοναχοὺς Ρώσους. Τὸ Ξυλουργοῦ εἶναι πιθανὸς ιδιότης τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς. Σὲ ἔγγραφο ὅμως τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1142 (Παντελ. No 7), ποὺ εἶναι εὐρετήριο τῶν κινητῶν περιουσιακῶν στοιχείων τῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου τοῦ Ξυλουργοῦ, φαίνεται καθαρά ὅτι οἱ μοναχοὶ τῆς Μονῆς τοῦ Ξυλουργοῦ εἶναι Ρῶσοι. Γιατὶ ὅμως ἄργησε τόσο πολὺ ἡ ἀποκάλυψη τῆς ἐθνικότητος τῶν μονα-

χών της Μονῆς Ξυλουργοῦ; Κατὰ τοὺς ἐκδότες τῶν ἐγγράφων της δυὸ δυνατότητες ὑπάρχουν: "Ἡ ὅτι ἡ Μονὴ τοῦ Ρῶς καὶ ἡ Μονὴ τοῦ Ξυλουργοῦ ἦταν ἀνέκαθεν μιὰ καὶ ἡ αὐτὴ μονή. "Ἡ ὅτι μιὰ ἀγνοεῖται Μονὴ τοῦ Ρῶς τοῦ 1016 καὶ τοῦ 1081 συγχωνεύθηκε μετὰ τὸ 1081 καὶ πρὸ τοῦ 1142 μετὰ τὴ Μονὴ τοῦ Ξυλουργοῦ. Οἱ ἐκδότες θεωροῦν τὴ δευτέρη ὑπόθεση ἀστήρικτη. Πάντως στὸ ἔγγραφο τῆς συγχώνευσης τῆς Μονῆς τοῦ Ξυλουργοῦ μετὰ τὴ Μονὴ τοῦ Θεσσαλονικέως τὸν Αὐγούστο τοῦ 1169 (Παντελ. No 8) λέγεται καθαρά «ὁ καθηγούμενος τῆς τοῦ Ξυλουργοῦ Μονῆς ἦτοι τῶν Ρουσῶν».

B

Ἡ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, ἡ λεγόμενη τοῦ Θεσσαλονικέως, ἀναφέρεται γιὰ πρώτη φορά τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 998 (Πρωτάτον, σ. 89) καὶ ἔκτοτε ἀναφέρεται ἐπανειλημμένως μέχρι τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1080 (Dölger, Schatzk. No 104). Κατόπιν τὰ ἔγγραφα σιωποῦν. Μετὰ ἑκατὸ περίπου χρόνια ἐμφανίζεται νὰ παραχωρεῖται τὸ 1169 ἔγκατα-λελειμμένη καὶ ἐρειπωμένη στὴ Μονὴ τοῦ Ξυλουργοῦ (Παντελ. No 8, Αὐγ. 1169).

II. Μετὰ τὴ συγχώνευση τοῦ 1169 (σελ. 9-17).

Ἡ νέα κατάσταση. Οἱ Ρῶσοι τῆς Μονῆς τοῦ Ξυλουργοῦ, τῆς ἀφιερωμένης στὴ Θεοτόκο, ἐγκαθίστανται στὴ Μονὴ τοῦ Θεσσαλονικέως, τὴν ἀφιερωμένην στὸν Ἅγιο Παντελεήμονα διατηρώντας καὶ τὴν παλιὰ Μονὴ τους μετὰ τὸν ἴδιο ἡγούμενο. Μὲ τὸν καιρὸ οἱ ὀνομασίες «τοῦ Ξυλουργοῦ» καὶ «τοῦ Θεσσαλονικέως» ἐξαφανίστηκαν καὶ τὸ 1271 ὑπάρχει πιά μόνο «ἡ Μονὴ τῶν Ρουσῶν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος» (Παντελ. No 9). Μεταξὺ τοῦ 1169 καὶ τοῦ 1271 δὲν ὑπάρχουν πληροφορίες γιὰ τὸ ἂν καὶ πῶς διατηρήθηκαν ἐπανδρωμένες καὶ διοικήθηκαν μαζί δυὸ μονές, ἡ παλιὰ τοῦ Ξυλουργοῦ καὶ ἡ νέα τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, μετὰ τὸν αὐτὸν ἡγούμενο. Τὸ πιθανότερο εἶναι, ὅτι παρὰ τὴ πρόβλεψη τοῦ ἐγγράφου τῆς συγχωνεύσεως τοῦ 1169 ἡ παλιὰ Μονὴ τοῦ Ξυλουργοῦ δὲν διατηρήθηκε ἐπὶ μακρὸν ὥς κυρίαρχος Μονή, ἀλλὰ κατάντησε ἓνα ἀπλό κτῆμα (ἀγρός) τῆς νέας Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος τῶν Ρουσῶν.

Τὸ Ρωσικὸ ὡς τὴ σερβικὴ περίοδος. Τὸ 1311 ἔχομε τὴν πρώτη ἐκδήλωσιν ἐνδιαφέροντος τῶν Σέρβων γιὰ τὴ Μονὴ τῶν Ρῶσων, τὴν τιμωμένην εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος. Τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1311 ὁ Ἀνδρόνικος Β' μετὰ παράκλησιν τοῦ γαμβροῦ τοῦ Στεφάνου Οὐδράς ἐκδίδει χρυσόβουλλο (Παντελ. No 10) γιὰ νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν κυριότητα τῶν κτημάτων τῆς Μονῆς τῶν Ρῶσων, ἐπειδὴ οἱ τίτλοι αὐτῶν τῶν κτημάτων εἶχαν χαθεῖ σὲ πυρκαϊά. (Πρόκειται πιθανότατα γιὰ τὴ λεηλασία καὶ πυρπόλησιν τῆς Μονῆς ἀπὸ τοὺς Καταλάνους τὸ 1309). Μᾶς γίνονται ἔτσι γνωστὰ τὰ λίγα κτήματα τῆς Μονῆς μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν Ἀθῶ. Ἐγγραφα ἄλλων μονῶν τοῦ Ἀθῶ ἐπιβεβαιώνουν συμπωματικὰ τὴ ρωσικὴ κυριότητα μερικῶν ἀπὸ αὐτὰ. Ἀπὸ παρόμοια ἔγγραφα γνωρίζομε, ἀλλὰ μετὰ τὸ 1516, ὀλίγα ὀνόματα ἡγουμένων, δικαίων καὶ πνευματικῶν τῆς Μονῆς τῶν Ρουσῶν.

Ἡ σερβικὴ περίοδος. Γιὰ τὴν περιορισμένη κτηματικὴν περιουσίαν, τὴν ὅποια εἶχε ἀποκτήσῃ ἡ Μονὴ τῶν Ρῶσων πρὸ καὶ μετὰ τὴ σερβικὴ κατοχὴ, μαρτυροῦν ἑλληνικὰ καὶ σερβικὰ ἔγγραφα αὐτῆς, ὅπως εἶναι ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ τὸ χρυσόβουλλο τοῦ Ἰωάννου Ε' τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1353 (Παντελ. No 11), μετὰ τὸ ὅποιο ὁ αὐτοκράτωρ προβαίνει σὲ σειρά δωρεῶν κτημάτων στὴν «περιοχὴ τοῦ Στρυμόνος» πρὸς τὴ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος τῶν Ρῶσων καὶ συγχρόνως ἐπικυρῶναι τὴν κυριότητα τῆς Μονῆς ἐπὶ παλαιότερον αὐτῆς κτημάτων στὴ Θεσσαλονικίαν καὶ τὴν περιοχὴ τῆς Καλαμαρίας καὶ τῆς Ἀραβενικείας, τὰ ὅποια εἶδαμε νὰ ἀπαριθμοῦνται στὸ χρυσόβουλλο τοῦ Ἀνδρονίκου Β'

του 1311 (Παντελ. No 10). Τὰ κατὰ τὴ σερβικὴ κατοχὴ ἀποκτηθέντα νέα κτήματα τῆς Μονῆς ἀπαριθμοῦνται στοὺ χρυσόβουλλο τοῦ Ντουσάν τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1349 (Παντελ. No 1, σερβικά) καὶ βρίσκονται στὸ Κατεπανίκιο Ζαβαλτίας (Παραστρμόνον) καὶ στὸ Κατεπανίκιο Σερρών, στὴν κάτω δηλαδὴ κοιλιάδα τοῦ Ἀγγίτου (Πάνακος) καὶ ὄχι σ' αὐτὴν τοῦ Στρυμόνος, σὲ περιοχὴ δηλαδὴ τῆς κυριαρχίας τῶν Σέρβων. Ὁ Ἰωάννης Ε' δηλαδὴ τὸ 1353 δωρίζει στὴ Μονὴ κτήματα, ποὺ αὐτὴ εἶχε ἤδη ἀπὸ τοῦ 1349 ἀπὸ τὸν Ντουσάν, μὴ ἀναγνωρίζοντας ἔτσι διακοπὴ τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας σ' αὐτά.

Τὰ σερβικά ἔγγραφα τῆς Μονῆς εἶναι 15 καὶ χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸ 1349 μέχρι τὸ 1427/9. Τὸ παλιότερο εἶναι αὐτὸ ποὺ ἀναφέρθηκε τοῦ Ντουσάν τοῦ Ἰουνίου 1349 (Παντελ. No 1, σερβικά) καὶ ἀκολουθοῦν τῶν ἀδελφῶν Οὐγκλεσα καὶ Βουκασάν τοῦ 1366 (Παντελ. No 5, σερβικά), τῶν πριγκίπων Ντραγκὰς τοῦ 1372/5 καὶ 1376/7 (Παντελ. No 6 καὶ 7, σερβικά), τοῦ πριγκίπου Λαζάρου τοῦ 1380/1 (Παντελ. No 8 καὶ 9, σερβικά) κ.ά. Ἔτσι τὸ Ρωσικὸ σὺν προτεκτοράτῳ τῶν Σέρβων κατὰ τὴ σερβικὴ κατοχὴ γνώρισε τὴ μεγαλύτερη ἀνθιση σὲ πλοῦτη καὶ πολυανθρωπία. Πλησίασε ὁμως ἡ κατάρρευσις τῆς δυνάμεως τῶν Σέρβων κάτω ἀπὸ τὰ πλῆγματα τῶν Τούρκων καὶ τὸ τέλος τῆς λαμπρῆς περιόδου τῶν Σέρβων προσηλασμένων γιὰ τὴ Μονὴ τῶν Ρώσων. Τὸ τελευταῖο σερβικὸ ἔγγραφο τῆς Μονῆς εἶναι τοῦ Ντιζούραντζ Βράνκοβιτς μεταξὺ 19 Ἰουλίου 1427 καὶ 1429, μὲ τὸ ὁποῖο ὁ Σέρβος ἡγεμὼν ἐπικυρώνει τὴν κυριότητα καὶ δίνει μερικὴ φορολογικὴ ἀπαλλαγὴ γιὰ ὅσα κτήματα τῆς Μονῆς ἀπόκειναι ἀκόμα στὴ σερβικὴ κατοχὴ.

Τὸ τέλος τῆς σερβο-βυζαντινῆς περιόδου καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας. Δὲν ἔπαυσε ὁμως τὸ σερβικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος τῶν Ρώσων καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς σερβικῆς κυριαρχίας ἐπὶ βυζαντινῶν ἐδαφῶν. Ἔτσι μὲ παράκλησις τῆς Σερβίδας αὐτοκράτειρας Ἑλένης Ντραγκὰς καὶ τοῦ πριγκίπου Στεφάνου Λαζάρεβιτς ὁ Μανουὴλ Β' τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1406 παραχωρεῖ (Παντελ. No 16) εἰς «τὴν Μονὴν τῶν Ρώσων τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος» ἀγρόκτημα τριῶν ζευγαρίων εἰς τὴν Λήμνον, τοῦ ὁποίου τὴν ὀριοθέτησις ἀπὸ βυζαντινοὺς ἀπογραφεῖς ἔχομε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1407 (Παντελ. No 17). Τὸ τελευταῖο ἔγγραφο γιὰ κτήματα τῆς Μονῆς τῶν Ρώσων ἔξω ἀπὸ τὸν Ἄθω εἶναι τοῦ Μαΐου 1419 (Παντελ. No 18), μὲ τὸ ὁποῖο ὁ δεσπότης Θεσσαλονίκης Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος παραχωρεῖ στὸ Ρωσικὸ τὸ παλαιόχωριον τοῦ Ἀγίου Δημητρίου τριάντα ζευγαρίων στὴν ἀχρωμένῃ χερσονήσῳ τῆς Παλλήνης, τοῦ μόνου ἀκόμα ἐλευθεροῦ βυζαντινοῦ ἐδάφους.

Δυὸ ἀκόμα ἐλληνικά ἔγγραφα τοῦ Ρωσικοῦ ὑπάρχουν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἓνα τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1422 (Παντελ. No 19) μᾶς δίνει τὸ ὄνομα τοῦ τότε ἡγουμένου τῆς Μονῆς Χαρίτωνος καὶ μᾶς δείχνει τὴ Μονὴ ἀκόμα πλούσια (12 λίβρες ἀργύρου δίνονται στὴ Μονὴ Ἀλυτίου γιὰ νὰ χρησιμοποιοῦ τὸ Ρωσικὸ τὸ νεώριον τῆς πρώτης Καλῆ Ἄγρια) καὶ τὸ ἄλλο τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1430 (Παντελ. No 20) μᾶς δίνει τὸ ὄνομα παλαιοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς, ἐνὸς ἐνενηντάχρονου Νείλου, ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς ἀμφισβήτησις ὁρίων μεταξὺ Ρωσικοῦ καὶ Κουτλουμουσίου.

Ἄλλα ἔγγραφα ἐλληνικά τοῦ Ρωσικοῦ δὲν ὑπάρχουν, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι ἔπαυσε νὰ εὐημερεῖ ἡ Μονή, ἀφοῦ σὲ σειρὰ ὁλόκληρῃ ἐλληνικῶν ἐγγράφων τῶν ἄλλων Μονῶν τοῦ Ἄθω ἀναφέρονται ἢ ὑπογράφουν ὡς μάρτυρες ἄλλοτε σλαβικά καὶ ἄλλοτε ἐλληνικά ἡγούμενοι, γέροντες ἢ ἱερομόναχοι τῆς Μονῆς τῶν Ρώσων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τελευταῖος εἶναι ὁ ἡγούμενος Παῖσιος, ποὺ ὑπογράφει ἐλληνιστὶ ἀνέκδοτο ἔγγραφο τῆς Μονῆς Βατοπεδίου τοῦ Μαΐου τοῦ 1499.

Αὐτὴ εἶναι μὲ μεγάλῃ συντομία ἡ ἐνδιαφέρουσα ἱστορία τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος τῶν Ρώσων στὸ Ἅγιο Ὄρος, ὅπως τὴν ἐκθέτουν οἱ ἐκδότες τῶν ἐγγράφων τῆς

στηριζόμενοι στα έγγραφα τόσο της ίδιας της Μονής όσο και στα έγγραφα των άλλων μονών του Ἀθω.

Μένουν όμως μερικές άπορίες στο πνεύμα ενός φιλόποτου αναγνώστη: 1) Γιατί η αρχαία Μονή της Θεοτόκου ονομάζεται μιά και μοναδική φορά Μονή του Ρῶς (Λαύρα 1^η, Νο 19, Φεβρ. 1016) και έκτοτε πάντα ως τη συγχώνευσή της με τη Μονή του Θεσσαλονικέως τὸ 1169 ονομάζεται πάντα Μονή του Ξυλουργοῦ και γιατί ἡ ὀνομασία Ξυλουργοῦ πρέπει νὰ ἦταν ιδιότης τοῦ παλίου ἱδρυτοῦ της Ρῶς; Ἡ τὸ ὄνομα ἢ ἡ ιδιότης τοῦ ἱδρυτοῦ θὰ ἔπρεπε νὰ παραμείνει στὴν ὀνομασία της Μονής, ὅπως μόνο ἡ καταγωγή ἔμεινε στὴν ὀνομασία της Μονής τοῦ Θεσσαλονικέως και ὄχι τὸ ὄνομα τοῦ ἱδρυτοῦ της.

2) Ἀν Ρῶς και Ξυλουργοῦ ἦταν ἀνέκαθεν μιά και ἡ αὐτὴ μονή, ὅπως δέχονται οἱ ἐκδότες, δὲν θὰ ἔπρεπε κάποτε και πρὸ τοῦ 1169 αὐτὲς οἱ ὀνομασίαι νὰ ἀναφερθοῦν μαζί ἢ τοῦλάχιστο νὰ ἐναλλάσσονται;

3) Δὲν θὰ ἦταν λογικότερη ἡ ὑπόθεση, ὅτι κάποια παλιὰ Μονή τοῦ Ρῶς συγχωνεύθηκε κάποτε μετὰ τὴ Μονή τοῦ Ξυλουργοῦ και ἡ παλιότερη ὀνομασία της πρώτης, τοῦ Ρῶς, λησμονήθηκε, ὅτι πρόκειται δηλαδὴ γιὰ δυὸ μονὰς και ὄχι γιὰ τὴν ἴδια, ὅπως δέχονται οἱ ἐκδότες τῶν ἐγγράφων της;

Τὸ ὅτι τὸ 1142 ἡ Μονή της Θεοτόκου τοῦ Ξυλουργοῦ φαίνεται νὰ ἔχει μοναχοὺς Ρῶσους κάποτε μετὰ τὴ Μονή τοῦ Ξυλουργοῦ και ἡ παλιότερη ὀνομασία της πρώτης, τοῦ Ρῶς, ἀποδίδεται τὸ 1030 οὔτε τὸ 1048 οὔτε τὸ 1070 ἀναφέρεται Μονή τοῦ Ρῶς, ἀλλὰ Μονή τοῦ Ξυλουργοῦ. Ἐνῶ τοῦναντίον ὁ Κυριακὸς μοναχὸς ὁ Ρῶς τοῦ ἐγγράφου τοῦ 1081 (Ξεροποτ. Νο 6, στ. 68), χωρὶς νὰ εἶναι ἡγουμένος μονῆς, δείχνει ὅτι ὑπάρχει τὸ 1081 Μονή Ρῶσων μοναζῶν, πιθανῶς ἡ Μονή τοῦ Ρῶς τοῦ 1016, και αὐτὴ δὲν εἶναι ἡ Μονή τοῦ Ξυλουργοῦ, γιὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει καμιά ἐνδειξη πρὸ τοῦ 1142 ὅτι εἶχε Ρῶσους μοναχοὺς.

Γιατὶ λοιπὸν ἡ ὑπόθεση, ὅτι μιά παλιὰ Μονή τοῦ Ρῶς, ποὺ ἀναφέρεται καθαρά τὸ 1016 και ποὺ ἡ ἐπαρξὴ της διαφαίνεται ἀκόμα τὸ 1081 μετὰ τὸν Κυριακὸ μοναχὸ τὸν Ρῶς και ποὺ εἶναι πιθανότερο νὰ εἶχε Ρῶσους μοναχοὺς, συγχωνεύθηκε μετὰ τὸ 1081 και πρὶν ἀπὸ τὸ 1142 μετὰ τὴ Μονή τοῦ Ξυλουργοῦ, ποὺ πρὶν ἀπὸ τὸ 1142 ποτὲ δὲν ἔδειξε ὅτι εἶναι Ρωσικὴ ἢ ὅτι ἔχει Ρῶσους μοναχοὺς, γιατί ἡ ὑπόθεση αὐτὴ θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς ἐκδότες ἀστηρικτὴ, ἐνῶ γίνεται ἀπ' αὐτοὺς δεκτὴ ἡ λιγώτερο στηριγμένη ὑπόθεση, ὅτι ἡ Μονή τοῦ Ρῶς και ἡ Μονή τοῦ Ξυλουργοῦ ἦταν ἀνέκαθεν μιά και ἡ αὐτὴ Μονή;

Προχωροῦμε τώρα στὴν παρουσίαση τῶν περιεχομένων τοῦ ἔργου: Ἀκολουθοῦν: Προσωπογραφικὴ ἀνακεφαλαίωση τῶν ἡγουμένων (σελ. 18-19): I. Τῆς Μονῆς της Θεοτόκου τοῦ Ξυλουργοῦ, II. Τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος τοῦ Θεσσαλονικέως, και III. τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος τῶν Ρῶσων μετὰ τὴ χρονολογία τῆς ἐμφανισθεὶς τῶν ἐγγράφων. Σημείωμα (σελ. 20-21) περὶ τῆς σημερινῆς καταστάσεως και περὶ τῶν ἀρχείων τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος.

Πίναξ τῶν ἐγγράφων (σελ. 22-23): I. Κατὰ τὴν χρονολογίαν τῶν: Ἑλληνικὰ ἐγγραφα: 20 ἑλληνικὰ ἐγγραφα και 3 Παραρτήματα. Σερβικὰ ἐγγραφα: 15 σερβικὰ ἐγγραφα. II. Κατὰ τὴν προέλευσιν τῶν: Ἑγγραφα Ἑλλήνων αυτοκρατόρων, ἐγγραφα τῶν Στεφάνου Ντουσάν, ἐγγραφα Σέρβων δεσποτῶν και πριγκίπων, ἐγγραφα κρατικῶν ὑπαλλήλων, ἐγγραφα ἀρχῶν τοῦ Ἀθω, ἐγγραφα μονῶν και μοναχῶν, ἐγγραφα ἰδιωτῶν. III. Κατὰ τὸ ἀντικείμενον αὐτῶν: Ἑγγραφα διὰ κτήματα τοῦ Ξυλουργοῦ, ἐγγραφα διὰ κτήματα τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ἐντὸς τοῦ Ἀθω, ἐγγραφα διὰ κτήματα τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ἐκτὸς τοῦ Ἀθω, ἐγγραφα δι' ἀδελφὰ τῆς Μονῆς, ἐγγραφα μὴ ἀφορῶντα εἰς τὸν Ἅγιον Παντελεήμονα. Κατὰ στασις ἀντιστοι-

χίας (concordance) τῶν ἐκδιδομένων ἐγγράφων, ἑλληνικῶν καὶ σερβικῶν, πρὸς ἑκατένα τῆς ἐκδόσεως τοῦ Κιέβου (σ. 24).

*Ακολουθεῖ τὸ κύριον σῶμα τῆς ἐκδόσεως, τὸ ὁποῖον ἀποτελοῦν 20 ἑλληνικὰ ἔγγραφα (σ. 27-138) μὲ 3 Παραρτήματα (σ. 139-153) (Appendix I: Νόθον χρυσόβουλλον τοῦ Ἀνδρονίκου Β' τοῦ 1311. Appendix II: Ἀντίγραφον ἐγγράφου τοῦ Πρώτου Θεοφάνους διὰ τὰ ὅρια τῶν Μονῶν Βατοπεδίου καὶ Βερρσιώτου τοῦ 1312. Appendix III: Ἐξ ἀντίγραφο δῆθεν χρυσοβούλλου τοῦ Ντουσάν κατασκευασμένα βάσει χρυσοβούλλου τοῦ Ἰωάννου Ε' τοῦ 1353) καὶ 15 σερβικὰ ἔγγραφα (σ. 157-190) ἐκδιδόμενα ὑπὸ Σ. Čirconič (μὲ χάρτην, σ. 191, διὰ τὰ τοπωνύμια τῶν σερβικῶν ἐγγράφων).

*Ἐπεταὶ Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων τῶν ἑλληνικῶν ἐγγράφων (σ. 193-224) καὶ τῶν σερβικῶν ἐγγράφων (σ. 225-233).

II. Album

Εἰς τὸν τόμον II (Album) μετὰ ἓνα Εὐρετήριον Πίνακα ὑπάρχουν αἱ φωτοτυπικαὶ ἀποτυπώσεις ὧλων τῶν 20 ἑλληνικῶν ἐγγράφων σὲ 39 Πίνακες (Pl. I-XXXIX), τῶν τριῶν Παραρτημάτων σὲ 4 Πίνακες (Pl. XL-XLIV), καὶ τῶν 15 σερβικῶν ἐγγράφων σὲ 12 Πίνακες (Pl. XLV A-LVI B).

Εἰς τὸν τόμον I (Texte) ἕκαστον ἔγγραφον τιτλοφορεῖται μὲ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ εἶδους τοῦ (π.χ. I. Acte de vente d'un kellion, 2. Acte de vente entre moines κ.ο.κ.), μὲ τὴν χρονολογίαν ἐκδόσεώς του (π.χ. Fevrier, Indiction 13, a. m. 6538 (1030), 2. Indiction 2, a. m. 6542 (1033/34)), μὲ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἰδιότητα τοῦ ἐκδῶσαντος αὐτὸ (π.χ. I. Deux higoumenes... 2. Christodoulos higoumene de Katzari) καὶ μὲ σύντομον ἀναγραφὴν τοῦ περιεχομένου τοῦ (π.χ. Καθαρὰ πρᾶσις, 2. Ἐγγραφος καὶ ἐνυπόγραφος ἀσφάλεια, ἦγουν καθαρὰ πρᾶσις).

*Ακολουθεῖ περιγραφὴ (Description) τοῦ ἐγγράφου καὶ τῶν τυχόν ἀντιγράφων του, ἀνάλυσις (Analyse) τοῦ περιεχομένου του, σημειώσεις (Notes) ἐπὶ διαφόρων ὀνοματικῶν καὶ πραγματικῶν στοιχείων τοῦ κειμένου, προσωπογραφία (Prosopographie) τῶν ἀναφερομένων προσώπων καὶ διερευνήσις τῶν ὑπογραφῶν (Signatures) τοῦ ἐγγράφου, ὅταν προσφέρεται τοιαύτη, τυχὸν ἀναφερόμενα εἰς αὐτὸ παλαιότερα ἔγγραφα (Actes mentionnés) καὶ τυχὸν ὑπάρχουσα σχετικὴ βιβλιογραφία. Ὑπάρχει πάντοτε παραπομπὴ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῆς σχετικῆς φωτοτυπίας τοῦ ἐγγράφου εἰς τὸ Album καὶ εἰς τὸν ἀριθμὸν τοῦ τῆς ἐκδόσεως Κιέβου. *Ακολουθεῖ τὸ κείμενον ἐκδιδόμενον καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τῆς διπλωματικῆς ἐκδόσεως ἐγγράφων.

*Ὅπως ὅλα τὰ ἔγγραφα τῶν μονῶν τοῦ Ἁθῶ ἀποτελοῦν καὶ τὰ ἔγγραφα τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος τῶν Ρώσων χρυσωρυχεῖον πληροφοριῶν διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἁθῶ πρῶτον καὶ διὰ τὴν βυζαντινὴν προσωπογραφίαν καὶ γεωγραφίαν διὰ τὸν ἱστορικὸν τὸν Βυζάντιου. Ἐξ αὐτῶν φαίνεται ὅτι ἡ πᾶμπλουτος ἄλλοτε σημερινὴ Μονὴ τῶν Ρώσων στὸν Ἁθῶ δὲν εἶχε μεγάλην κτηματικὴν περιουσίαν ἐντὸς τοῦ Ἁθῶ οὔτε βαθεῖες ρίζες εἰς τὸ ἔδαφός του, ἀλλὰ ἡ κτηματικὴ περιουσία τῆς Μονῆς ἦτο συμπτωματικὴ, εὐρίσκετο ἐκτός τοῦ Ἁθῶ, προήρχετο ἀπὸ δωρεῶς τῶν προσωρινῶν κατακτητῶν Σέρβων ἡγεμόνων καὶ ἐξετείνετο εἰς τὸν μέσον καὶ ἀνω ροὺν τοῦ Στρυμόνος, ὅπου εἶχον ἐπικρατήσῃ προσωρινῶς οἱ Σέρβοι. Ἀπὸ τὰ 20 ἑλληνικὰ ἔγγραφα τῆς Μονῆς μόνον ἕξ (οἱ ἀρ. 2, 5, 13, 14, 19 καὶ 20) ἀφοροῦν εἰς κτήματα τῆς Μονῆς ἐντὸς τοῦ Ἁθῶ.

*Ἐνδιαφέρουσα διὰ τὴν τοπογραφίαν τῆς βυζαντινῆς Θεσσαλονίκης εἶναι ἡ πληροφορία ἐκ τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ Ἀνδρονίκου Β' τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1311, ὅτι ἡ Μονὴ τῶν Ρώσων εἶχε «ἀνάκαθεν καὶ μέχρι τοῦ νῦν διὰ δικαιομάτων ἐντὸς τῆς θεοσώστου πόλεως

Θεσσαλονίκης μετόχιον εις ὄνομα τιμώμενον τῆς Ἀγίας Ζηναΐδος μετὰ τῶν δικαίων αὐτοῦ) (Παντελ., No 10, στ. 36-39). Σήμερα οὐτε νὰ υποπτευθῶμε μποροῦμε ποῦ βρισκόταν μέσα στὴ Θεσσαλονικὴ τὸ μετόχι αὐτὸ τῆς Μονῆς τῶν Ρώσων ὕστερα ἀπὸ τόσες καταστροφές καὶ ἀλλοιώσεις τοῦ χρόνου στὴν πόλιν.

Βεβαίως ἡ Βυζαντινολογία εἶναι εὐνῶμων πρὸς τοὺς ἱκανοὺς καὶ ἀκαμάτους ἐκδότας γιὰ τὴν ὑποδειγματικὴ διπλωματικὴ ἐκδοσὶ τῶν ἐγγράφων τῆς Μονῆς τῶν Ρώσων καὶ γιὰ τὸ πλῆθος τῶν παντοίων πληροφοριῶν ἀπ' αὐτά.

Γ. Γ. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ

Actes de Docheiariou. Edition diplomatique par Nicolas Oikonomidès I. Texte. II. Album. Paris (VI*) (P. Lethielleux) 1984. (Actes de l'Athos XIII).

I. Texte

Μετὰ σύντομα Προλεγόμενα ὑπὸ τοῦ ἐκδότη καὶ Πίνακα συντομογραφιῶν πηγῶν καὶ βιβλιογραφίας, ποῦ χρησιμοποιήθηκαν γιὰ τὴν ἐκδοσὴ, ἀκολουθεῖ εἰσαγωγικῶς (Introduction) ἡ ἱστορία τῆς Μονῆς Δοχειαρίου, ἣτοι:

Αἱ ἀρχαὶ καὶ οἱ ἱδρυταὶ τῆς Μονῆς, περὶ τῶν ὁποίων πηγὰ εἶναι: I. Ἡ ἀγιογραφικὴ ἀφήγησις περὶ τῆς Μονῆς, ἡ ὁποία μὲ ἀνάμικτα φανταστικά καὶ πραγματικά στοιχεῖα διεσώθη ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει εἰς τρία χειρόγραφα τοῦ 16ου αἰῶνος. Σημειώνεται εἰς τὸ ἐξῆς ὡς Θαύματα (Miracles) καὶ πρέπει νὰ ἔγινε μέσα στὸν 16ο αἰ. καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς Μονῆς ὑπὸ τῶν Βλάχων πριγκίπων τὸ 1568. II. Τὸ Πρὸ σκυνητάριο τῆς Μονῆς, ποῦ περιέχει μιά πιὸ ἀνεπτυγμένη μορφή τῶν Θαυμάτων, προχωρεῖ καὶ μετὰ τὸ 1568 καὶ πρέπει νὰ ἔγινε ἀπὸ τὸν Κύριλλο τῆς Σμύρνης μὲ χρησιμοποίηση καὶ ἄλλης ἀγνώστης πηγῆς (στ. 3-4).

11ος αἰὼν. Ἀγίος Νικόλαος τῆς Δάφνης.

Οἱ πηγὲς καὶ τὰ ἔγγραφα τῆς σημερινῆς Μονῆς Δοχειαρίου συμφωνοῦν ὅτι ἡ Μονὴ ἱδρῦθηκε κατ' ἀρχὰς κοντὰ στὸ σημερινὸ λιμάνι τῆς Δάφνης ὡς Μονὴ τοῦ Ἀγίου Νικολάου ἀπὸ κάποιον δοχειαρίον, ἀποθηκάριον δηλαδὴ, τῆς λίγο βορειότερης σημερινῆς Μονῆς Ξηροποτάμου (τοῦ 10ου αἰ.) κατὰ πᾶσα πιθανότητα, γιὰτις αὐτὴ ξαπλῶναι αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τῆς κτήσεως τῆς στῆν ἐρημῇ τότε νότια παραλία τοῦ Ἀθῶ. Ἔτσι, κάποιος Θεόδουλος ὑπογράφει ἀνέκδοτα ἀκόμα ἔγγραφα τῆς Μονῆς Ἰβήρων ὡς «μοναχὸς τῆς Δάφνης» τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1013, ὡς «ὁ τοῦ Δοχειαρίου» τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1015 καὶ ὡς «ηγούμενος τῆς Δάφνης» τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1020. Ἀναμφιβόλως πρόκειται γιὰ τὴ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῆς Δάφνης, ἡ ὁποία λοιπὸν πρέπει νὰ ἱδρῦθηκε πρὸ τοῦ 1013. Παράλληλως, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1016 καὶ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1018 ὑπογράφει, ἀνορθόγραμμα, ἔγγραφα μονῶν (Λαύρα I, No 19, στ. 40, καὶ ἀνέκδοτα Βατοπεδίου) κάποιος Ἰωάννης Δοχειαρίου. Ὁ ἐκδότης συμπεραίνει ὅτι αὐτὸς πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἱδρυτὴς τῆς Μονῆς Ἀγίου Νικολάου τῆς Δάφνης καὶ ὅτι ἀπ' αὐτὸν ὀνομάστηκε ἡ μονὴ αὐτὴ τοῦ Δοχειαρίου. Τὸ ὅτι ἡ πρὸ τοῦ 1013 ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Δοχειαρίου ἱδρυθεῖσα Μονὴ Ἀγίου Νικολάου τῆς Δάφνης ἔχει τὸ 1020 ὡς ἡγούμενον τὸν ἀναφερθέντα Θεόδουλον καὶ ὅχι τὸν ζῶντα τὸ 1018 καὶ ὑπογράφοντα ἔγγραφα ἱδρυτῆς τῆς Ἰωάννη Δοχειαρίου (ποῦ ἐμφανίζεται μάλιστα ἄλλος μοναχὸς καὶ ἀντιπρόσωπος μόνο τῆς Μονῆς του), δὲν εἶναι παράδοξον, κατὰ τὸν ἐκδότην, ἀφοῦ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα παραδείγματα, ὅπως τοῦ Παύλου τοῦ Ξηροποταμίτου. Ἔτσι ἡ ἀνάμνησις τοῦ ἱ-